

Leniniň kesgitlemeleri

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler, Ýatlamalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Leniniň kesgitlemeleri LENINIŇ KESGITLEMELERI

- **Toýnbi, Webbler we Lenin**

Arnold J.Toýnbi (1889-1975) dünýäniň iň köp okalýan, terjime edilýän iňlis taryhçysy...

Birinji jahan urşunda kontrrazwedka gullugynyň propaganda býurosýnda işledi. Birnäçe kitabyň awtory. Meselem, «**Gök kitap**» («Blue Book») kitabynda Türkiýäni garalap çykyş etdi.

Ýalan sözländigini soň özi boýun aldy. Hatda ýigriminji ýyllaryň başynda Türkiýä geldi. Iňlis jemgyýetçiliginiň nägileligine garamazdan türkleriň däl-de, grekleriň Anadolyda genosid edendigini ýazdy.

Soňabaka Halide Edip, Adnan Adywar, Rauf Orbaý, Fethi Okýar ýaly türkler bilen dostlaşdy. Atatürki onçakly halap baranok! 1923-nji ýyldaky tanyşlygynda onuň bilen biraz tersleşipdir.

Sözümi Toýnbiniň **«Ýatlamalar. Tanyşlarym»** kitabyna getireýin.

Girişinde şeýle diýýär: «Ýatlamalarym bilen hiç kimi ynjydasym gelmedi, muňa ünsli çemeleşdim, adamlary gynandyrjak gürrüňlere girmedim...»

Garşyňyzda iňlis žentlmeni bardyr öýtmäň! Çünki Toýnbi (Ilber Ortaýly ýaly) gybat etmegi gowy görýär we pikirlerini oňlamaýan dostlaryny iňňelemekden çekinmeýär! Meselem, Webb maşgalasy bularyň biri...

Gürrüňi Lenine baglajak bolýaryn, öňňin – 21-nji ýanwar günü onuň aradan çykanyna tegelek ýüz ýyl dolýardy. Näme dahyly bar diýmäň!

* * *

Ykdysatçy Sidney J. Webb (1859-1947)...

Aýaly Beatrisa Webb bilen birlikde arasynda Bernard Şou, Gerbert Uells, Bertran Rassel ýaly intellektuallaryň bolan iňlis sosialistik **«Fabian» jemgyýetiniň** esasy düzüminde hereket edýärdi (Webbleriň öňbaşçylygynda bu gurama häzir dünýäniň saýlama ýokary okuw jaýlaryndan çepçi tradisiýanyň dowam edýän **“London School of Economics / LSE” uniwersitetiniň** düýbünü tutdy). Angliýanyň Işçiler partiýasyny gurdy. Hökümetde ýolbaşçy wezipelerde işledi.

Sidney Webb (Ýalçyn Küçük ýaly) gallawdy, elliden gowrak kitap ýazdy. Käbir kitaplaryny aýaly Beatrisa Webb bilen bile ýazdy. («Köpçülikleýin alyş-çalyş» adalgasy Beatrisa degişli).

Är-aýalyň 1897-nji ýylda ýazan **«Industrial demokratiýa»** kitabyňy Lenin «Iňlis profsoýuzlarynyň teoriýasy we praktikasy» ady bilen 1900-njy ýylda rus diline geçirdi...

Webbleriň 1935-nji ýylda ýazan **«Sowet kommunizmi. Täze medeniýet»**, 1942-nji ýylda ýazan **«Sowet Russiýasy baradaky hakykat»** kitaplary Angliýada, aýratynam «Sowuk uruş» döwründe nyşana alyndy...

Bratrisanyň uýasynyň çagalary ýazyjy Barbara Dreýkiň, žurnalist Jon Krippsiň Sowet Soýuzyna gelip gitmegi Webblere edilýän hüjümi hasam artdyrdy.

Iňlisler görnükli intellektuallaryna agyzlaryndan gelenini diýdiler. Taryhçy Toýnbi-de ýatlamalarynda är-aýal Webbler bilen baglanyşykly sowet syýahatyny «haja gitdiler» diýip ýaňsylamakdan gaýra durmady.

Bu ýazanlarymyň Lenine näme dahyly bar?

* * *

Meselem, ýaşlygyndan bäri diňe ýagşylyklaryny görendigine garamazdan Toýnbiniň Webblere garşy eden ikiýüzliligi hakda ýazjak bolamok. Diýjek bolýanym şu:

Aradan çykanynyň ýüzünji ýylynda Lenin hakda gözüňi dokundyrýan makalalaryň bolmazlygynyň sebäbini gözleýärin! «Sowuk uruşyň» gutaranyna kyrk ýyl bolup gelýär. Onda nämüçin adamzat taryhyny özgerden intellektual syýasy lider Lenin görmezlige salynýar? Jogaby Toýnbiniň «Ýatlamalarynda» bar: Webb maşgalasy Sowet Soýuzyndan gaýdyp gelenden soň gören-eşidenlerini aýdyp bermek üçin LSE uniwersitetinde agşamlyk beripdir. Toýnbi-de çagyrylan myhmanlaryň arasynda...

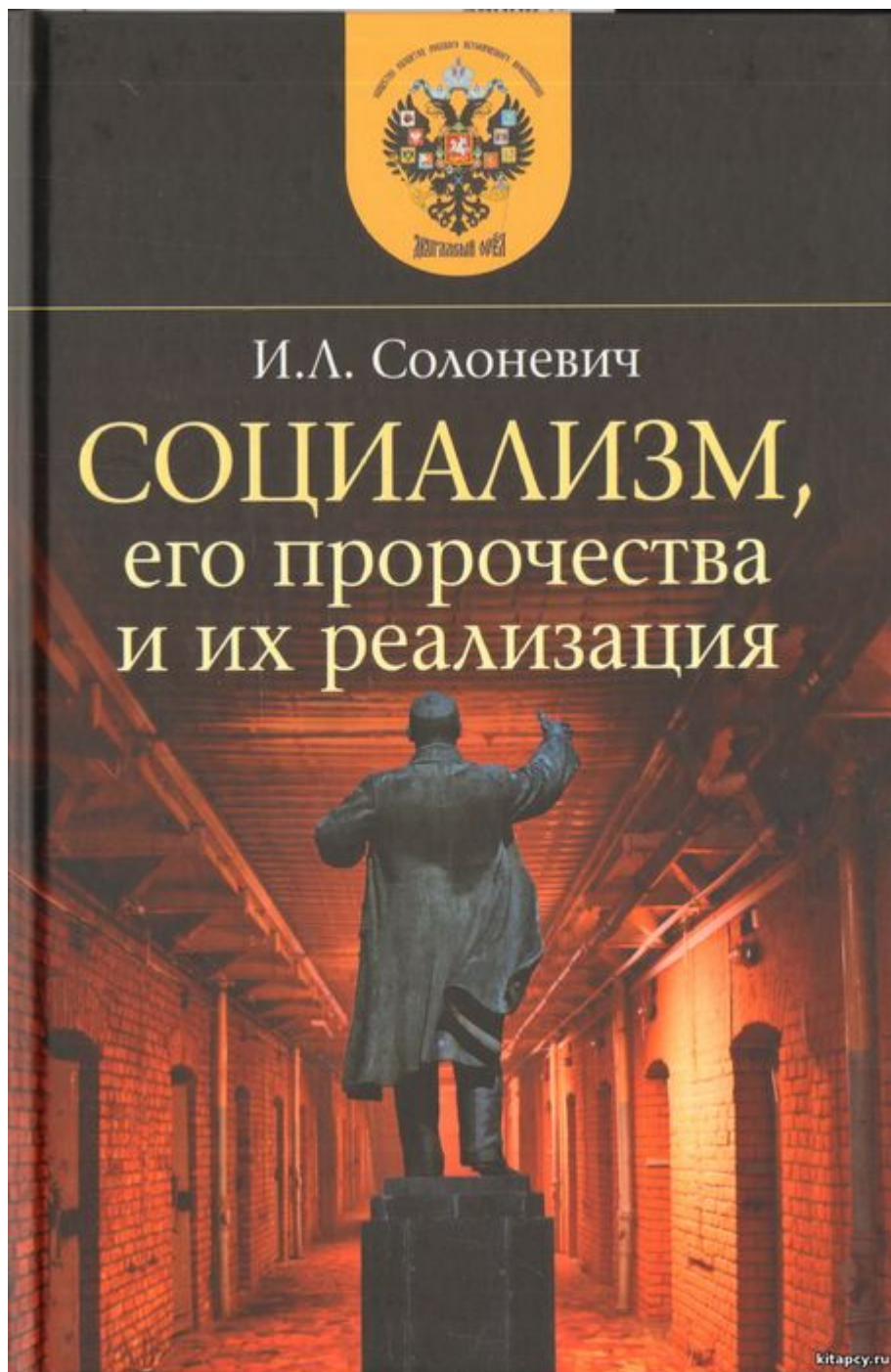
Yzyndan Beatrisa Webb «Sowet kommunizmi. Täze medeniýet» kitabyňyň käbir garalamasyny Toýnbä beripdir.

Toýnbi kitabyň «Lenin» bölümini aýratyn üns bilen okapdyr:

– Teoriýada Lenin taryhy zerurlyk sebäpli kapitalizmiň ýok boljagyna ynanan Marksýň ýolundan ýöräpdir. Nämüçin Lenin aýagyny uzadyp oturmandyr, kapitakizmiň zerurlyk hökmünde ýykyljak wagtyna garaşmandyr?

Marksistik teoriýa hiç hili düşünmeýändigini görnüp duran we nädogry argumenti bilen çagalaç kesgitlemeleri berýän Toýnbi Günbatarda şindizem güýçli alym hasaplanýar!

Diňe Lenin hakda hiç zat bilmeýändikleriniň gürrüňi däl, häzirki Günbatar düşünjesiniň çöküşiniň düýp sebäbi şular ýaly ýolugyjy nadanlyk...

• Haýsy çep?

Möwlana Jelaledin Rumynyň bir sözi bar: **«Odun ýansa kül bolar, adam ýansa gul bolar»**.

Imperializm Ýakyn Gündogary ýene oda sokdy. XX asyryň başynda bolşy ýaly ýene täze paýlaşyp bilmezlik uruşy ýetip geldi. Aldawa düşmezlik üçin düýni gowy bilmek, populýar medeniýete aldanmazdan taryh bilen ýüzleşmek gerek. Geçmuşi propoganda işlerinde ulanyp ýol aşyp bolmaz.

Ilkinji nobatda taryhy sarp edijilik metasy bolmakdan çykarmak lazym...

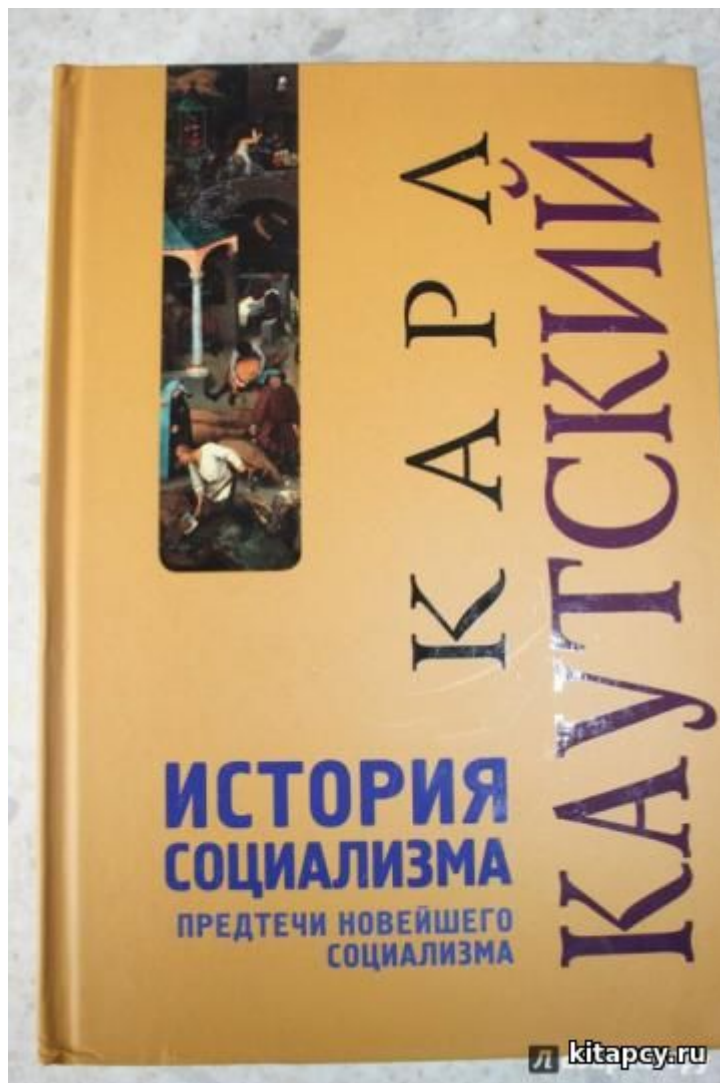
Dünýä şindizem duşman döwletleriň, global maliýe gegemoniýasynyň goşunlar arkaly çig mal talamagyň we ýetde-gütde günde ýaşaýan birnäçe milliard adamyň metropoliýalara üznüksiz göçhä-göçlükleriniň dünýäsidir.

Bu ýagdaýdan nädip baş alyp çykmary? Teoriýasyz, ýolgörkezijisiz ýol aşmak mümkin däl...

Kärdeşim, taryhçy Sina Kologly düýn elektron poçtadan hat ugradypdyr. Ol **«Atlas taryh» žurnalynyň** soňky sanynda Lenin hakda ýazypdyr we makalanyň mazmuny «Sowuk uruş» döwründe Günbataryň propoganda ýalanlarynyň jeminden ybaratdy! Göz-görtele Lenine myjabat atylýar! Beýik intellektual rewolýusioneri pese düşürjek bolup şindizlerem arryklaryny gynaýarlar. Haýp.

Ýogsam bolmasa, Lenine we onuň başdan geçiren syýasy prosesine düşünmegiň, göz ýetirmegiň öňümizi görmek üçin ummasyz uly peýdasy bar. Öwrenesi gelýänlere Leniniň eserlerinden we salgylanan edebiýatlaryndan uly mekdep ýok...

Meselem, ýurdumyzdaky diskriminasiýaçy jemgyýetçilik toparlanmalary aradan aýyrmagyň ýoly Lenini tanamakdan geçýär. Geň galmaň. Mürrüşen beýinler bilen pikir etmek zyýanly, ýakylarsyňyz we gul bolarsyňyz...

* * *

Gynansak-da, türk sosialistleriniň özem Lenine dogry düşüniş bilmedi, häzirem düşünenok. Näme edilýär: **56 tomluk Leniniň «aforizmalaryndan»** döwürleýin syýasy manýowra görä manysyndan goparyp, göwünlerine ýaran ýerini saýlap alyp, öz sözlerini «dogrulygyna» güwä geçjip biljek sitata gözleýärler! (Lenin 1920-nji ýylda **«Çep kommunizm. Çaga keseli»** makalasyny ýöne ýere ýazmady).

Lenini fetişleşdirjek ýa mifleşdirjek bolamok. Onuň hiç haçan hiç hili ýalňyşmandygyny aýtmak gülkünçdir. Netijede, olam adam: özdiýenlidi, gödekdi, çalt göwne degýärdi we («edeni oňuna bolýan bolsa, şoňky dogrudyr» diýen ýaly) käbir meselelerde yňdarmady. (Islendik pursatda ýoldaşyny «dönük», «satlyk haýyn», «yrga» sözleri bilen garalamak Leninden «çepçilere galan miras» diýip bileris!)

Hem ýöne, aýgytly konýunkturalarda kesgitli çäreleri geçirip

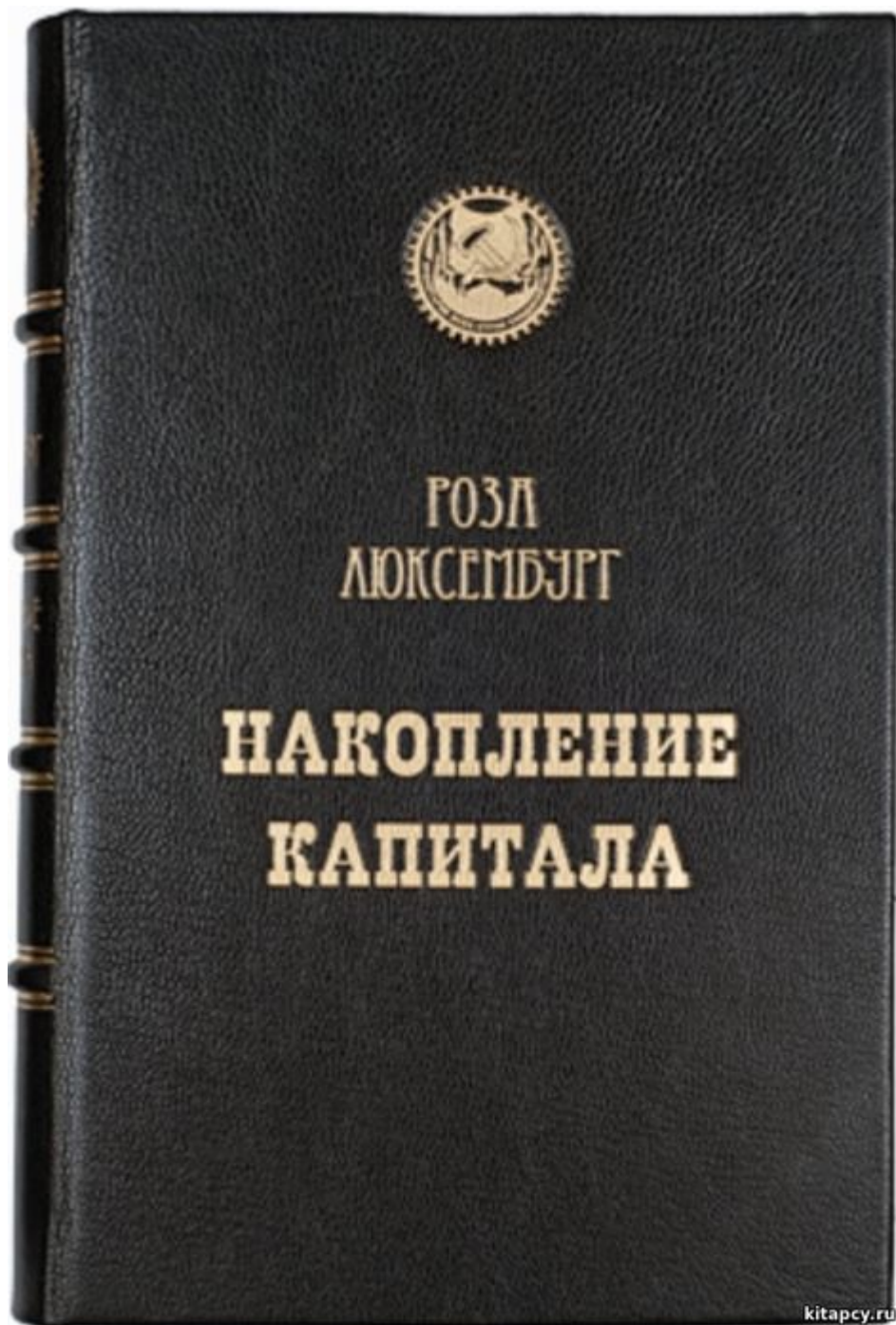
bilýän geniý derejesindäki beýik ýolgörkezijidi. Diňe gürläp, çykyş edip oňanokdy, garyp-gasarlary, zähmetkeşleri müňlerçe ýyllyk boýunsunuýylykdan azat edip biljek täze eýýamyň gapysyny açan rewolýusionerlerden biridi...

Ýagny... Problemalary çözmek üçin imperializm eýýamynyň marksisti Lenini tanamasa bolmaýar. Meselem:

Ýakyn Gündogar ýurtlary ýaly dünýäniň birnäçe ýurdunda döwlet möçberindäki eksptremistik meseleler çözgütsizligij girdabyndan çykyp bilenok. Edil Ysraýyl-Palestina uruşy ýaly...

Türkiýede-de «döwlet meselesi» soňky ýyllaryň soňy görünmeýän ugry bolmagynda galýar.

Bu boýunça Lenin nähili pikirde bolupdyr?

* * *

Nemes kommunisti Roza Lýuksemburg Birinji jahan uruşynyň täsiri bilen ýurt azat-edijilik uruşlary döwrüniň gutarandygyny öňe sürdi. Emma Lenin imperializm eýýamynda munuň mümkin däldigini aýtdy. Şol sebäpli anti-imperialist Mustapa Kemal bilen gatnaşyk açyp (Müsür, Yrak, Eýran, Owganystan, Hindistan, Hytaý ýaly ýurtlaryň milli hereketlerini), ýurt azat-edijilik uruşlaryny goldady. Lenin gündogar halklary üçin esasy wezipäniň heniz kemala gelip ýetişmedik kapitalizme garşy däl-de, imperializmiň

guraly bolup hyzmat edýän orta asyr galyndylaryna garşy göreşmeksigini nygtady.

Ýakyn Gündogarda häzirem synpy gatlaklar kesgitleýji däl. Ýagdaý şeýle bolsa, imperializme garşy nähili pozisiýa geçmeli?

Iň güýçli döwründe-de Lenin kolonial ýurtlar meselesine degişli pikirleri bilen ylalaşyga getirmekde kynçylyk çekdi. Sebäp garşysynda **«Günbatar çepçileri»** bardy! Häzirem üýtgän zat ýok...

Imperializme organiki taýdan ilteşikli toparlary «çepçi» hasaplap bolmaýar, bularam edil Şeýh Saidi gorap çykyş edýänler ýaly yzagalaklaryň hataryndadyr...

Ýurt diskriminasiýasyny güýjedýän eksplutatorlaryň, kolonizatorlaryň aldawyna düşmezlik üçin ölüminiň ýüzünji ýylynda-da Lenin bize ýolgörkeziji bolmagynda galýar.

БОЛЕЕ СПРАВЕДЛИВЫЙ
МИР ВОЗМОЖЕН!

РЕДЖЕП ТАЙИП
ЭРДОГАН

kitapcy.ru

• **Наýсы Erdogan?**

Türk sagçylary «**imperializm**» sözi bilen ýetmişinji ýyllarda tanyşdy. Özem bu sözi ulanmaga beter utanýardy...

Soňky ýyllarda bolsa, Erdoganyň dilinden düşmän gelýär:

«- Imperialistik düzgüne biz «saklan!» diýdik...

– Imperializmiň önünde sežde ederler öýtmäň...

Ýurduny imperialistleriň syýasy we ykdysady sistemasynyň galybyna salmakdan başga maksady bolmadyklardan antiimperializm sapagyny alma aladamyz ýok...

Bir hepde öňem şeýle diýdi:

«- Biz ýurdumyzyň bähbitlerinden, halkymyzyň göz önünde tutan

maksatlaryndan dänmejegimizi görkezdigimizsaýy syýasy, diplomatiki, ykdysady, harby ugurda aýagymyza badak atylýar. Biz gorkuzaryn, ýöwsellederin, haýalladaryn, imperialistik pirimlerine yrza ederis öýdýärler...»

Bu gaýtawully sözlerden soň näme boldy:

– Onuň partiýasy Şwesiýanyň agzalygyna «bor» diýdi.

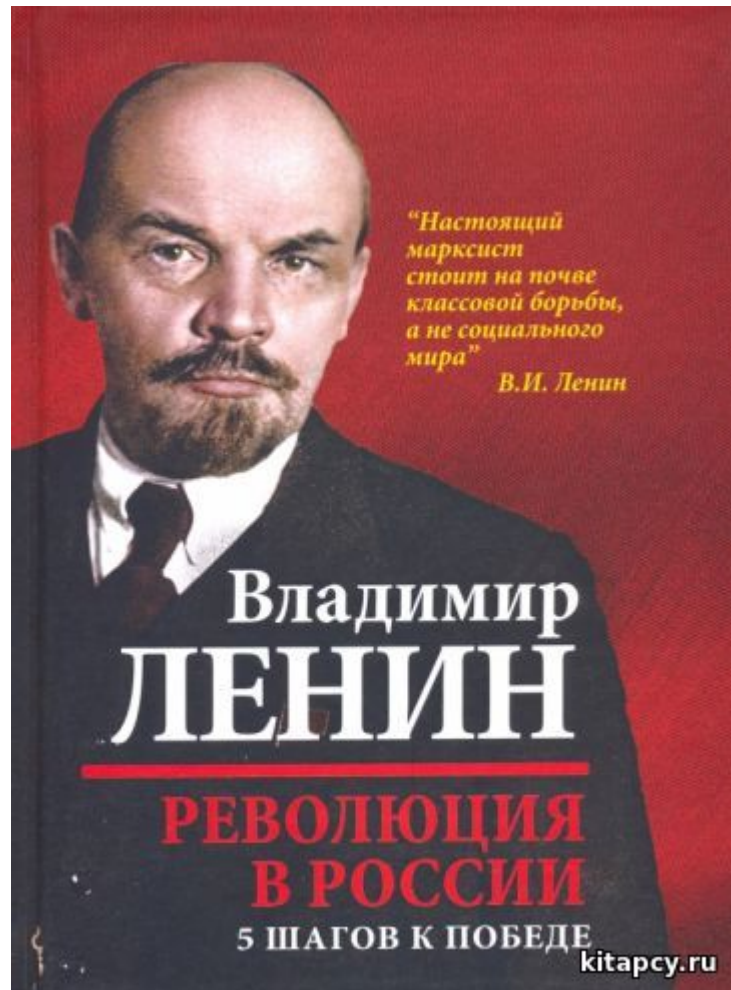
Şeýle mysaly Döwlet Bahçeli üçin bermegiň geregi barmy? Şeýle mysaly Özgür Özel üçin bermegiň geregi barmy?

Dilujunda antimperialistsireýänleri NATO-dyr ABŞ çalt mugyra getirdi!

Şehit esgerlerimiz üçin elleşesi gelmeýänleriň «Natosöýüjiligi» adamyň bagryny ýakýar. Eýsem ganhorlary kimdir öýdýärler?

Galyberse-de Palestinany kim bombalaýar? Ýemeni kim bombalaýar? Siriýany, Yragy, Owganystany, Liwiýany we beýleki ýurtlary kim gan kölüne öwürdi? Ukraina-Russiýa uruşyny kim turuzdy?

Uzadyp oturmagyn, bularyň hiç birisi ýaşyryn syr däl...

* * *

1916-njy ýyl.

Lenin Şweýsariýada sürgünde. Ol Sýurihde kitaphanada bir soragyň üstünde kelle döwýär:

– Mundan birküç ýyl öňem hemmeler uruşlar döwrüniň yzda galandygyna, adamzada asuda we bagtly gelejegiň garaşýandygyna çyny bilen ynanyş ýörkä, nädip Birinji jahan uruşy turdy?

Lenin uruşyň ykdysady, syýasy tarapyny öwrendi. Köp dürli halkara wakalaryň bulam-bujar dünýäsinde ugur-ýol tapmak isleýänlere ýolgörkeziji bolup biljek kitap ýazdy:

«Kapitalizmiň iň ýokarky stadiýasy imperializmdir».

Leniniň peýdalanan edebiýatlary ajaýypdy:

(106 nemes, 23 fransuz, 17 iňlis, 2 rus awtorlarynyň kitaplary bilen bile) 148 kitap, bu dillerse çap edilen 49 dürli neşir bilen 232 makaladan ybaratdy.

Salgylanylan awtorlaryň arasynda Marks, Engels, Karl Kautskiý, Rudolf Hilferding, Jon Hobson, Gerhart Şuls-Gawernitz, German Lewi, Otto Jeidels, Alfred Lansberg, Ýakow Risser, Zigmund Şilder we beýlekiler bardy...

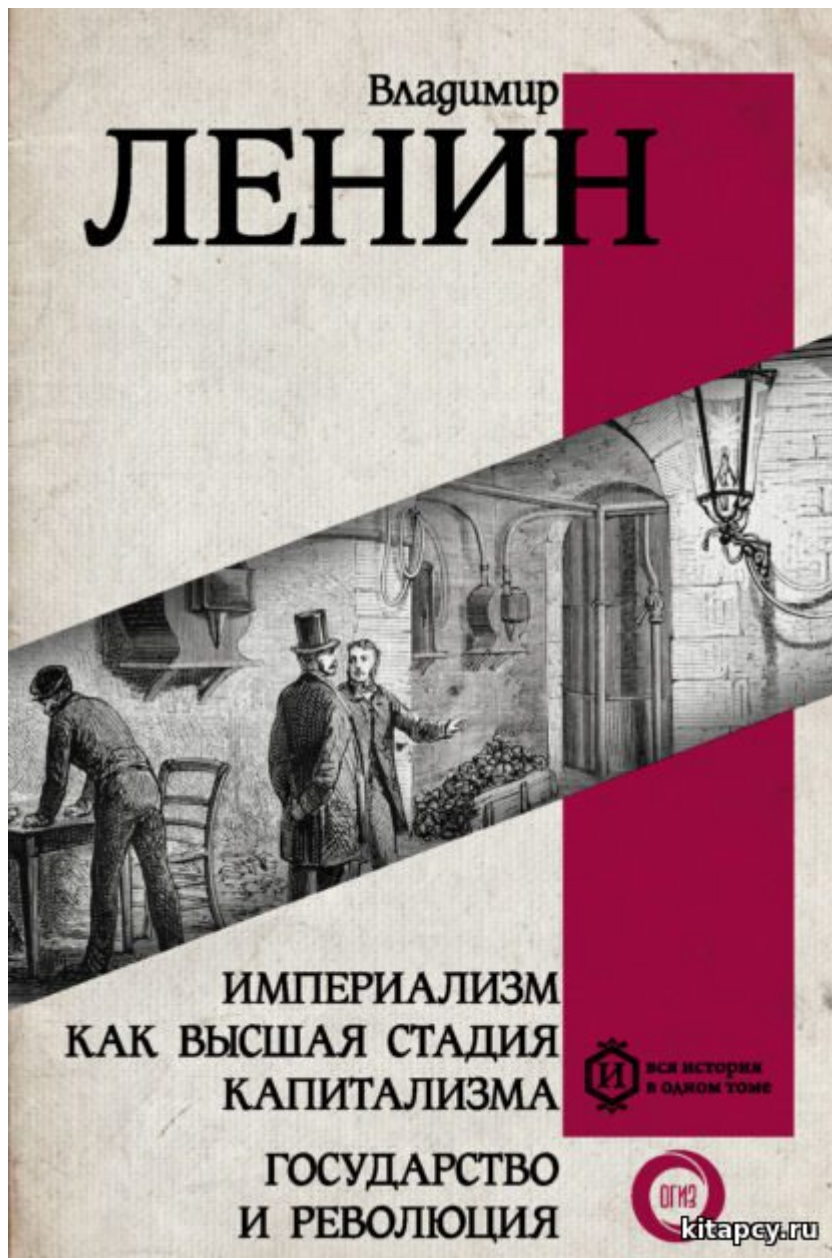
Marksyňky ýaly diliniň agyrdygy sebäpli Leniniň kitaplary-da agyr okalýardy, emma onuň bu kitaby aňsat okalýardy («Parus» neşirýatynyň redaktory, ýazyjy **M.N.Pokrowskiniň** muňa az goşandy bolmady).

Şol döwür kitabyň adynda ulanylan «imperializm» we «kapitalizm» sözlerine köp kişiniň gözi öwrenişmedi.

Lenin gözüetimleri giňeltdi: Birinji global genosidini çişirmän, üstüne goşman, kemmän, ýoýman, düýpli düşnükli düşündirişini berdi:

– Monopoliýaçy ykdysady eksplutasiýa we onuň täsirini bilmezden imperializme dogry düşünip bolmaýar.

Has giňişleýin düşündirmäge synanyşaýyn:

* * *

On bölümden ybarat kitabyň mazmuny şular ýalydy:

– Senagat bilen bankirlik monopoliýanyň maliýe kapitalyny emele getirip, has köp girdeji gazanyp biljek daşary ýurtlaryna ümzügini dikýär...

– Kapital eksporty haryt eksportyna görä basyşly ýagdaýa gelýär...

– Garşylyga uçranda-da ýaraga ýapyşýar...

Ýagny, Birinji jahan uruşy tötänden bolan zat däl di: Monopoliýalaşan kapitalizm täze bazarlara we çig mallara bolan islegi üçin her gezeginde syýasy, harby taýdan giňelmelere mätäçlik duýýar we bulam döwletleriň agressiw bolmagyna getirýärdi...

Jemlöp aýdanynda, Lenin bize:

– Erdoganynyň, Bahçeliniň, Özalyň NATO-dyr ABŞ-nyň uruşjaň doktrinasyna boýun egen syýasy funksiýasy bilen şol gün Maliýe ministri Mehmet Şimşegiň «reforma» ady bilen döwletiň ykdysady synanyşyklarynyň global kapitalyň «hyzmatyna bermeginiň» arasynda parh ýokdur diýýär! Türk partiýalarynyň ýolbaşçylary dilujunda imperializme garşy göreşýändijlerini aýdýanam bolsalar, hakykatda global kapitalyň önünde iki epilýärler... Ölüminiň ýüzünji ýylynda Leniniň berip giden kesgitlemeleri şu günlerem öz gymmatyny saklaýar.

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 25.01.2024 ý. Publisistika